

Kati Ahonen

Nuorten työtulot ja koulutus

.....

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Nuorten työsuhteet ja työllisyys.....	7
3 Työtulot	10
3.1 Aineisto ja käytetyt rajaukset	11
3.2 Palkkakehitys	13
3.3 Palkat ja koulutus	14
3.4 Palkat sektoreittain	21
4 Tiivistelmä	25
Kirjallisuus	27

Liite

1 JOHDANTO

Viime vuosikymmeninä nuorten koulutukseen osallistuminen on lisääntynyt huomattavasti verrattuna aikaisempaan. Osaltaan tähän ovat vaikuttaneet 1990-luvun työmarkkinatuen säädökset, jotka rajoittavat alle 25-vuotiaiden ammattikouluttamattomien työnhakijoiden oikeutta saada työmarkkinatukea. Nuoret ovat keskimäärin koulutetumpia kuin nykyinen aikuinen väestö aloittaessaan työuraansa, mutta samalla nuorten kokoaikaiseen työn aloittaminen on viivästynyt opiskeluaikojen pidentyessä. Työkokemusta hankitaan usein opiskelun ohessa kesätöinä ja lukukauden aikaisina ilta- ja viikonlopputöinä. Päätoimisesti työssäkäyvä nuori on usein määräaikaisessa ja/tai osa-aikaisessa työsuhteessa. Esimerkiksi vuonna 1993 20–24-vuotiaista nuorista 44 prosenttia oli määräaikaisessa työsuhteessa, kun vastaava luku kaikille 15–64-vuotiaille palkansaajille oli 13,5 prosenttia (Hämäläinen, 1998).

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää alle 30-vuotiaiden nuorten ansiota-soa ja -kehitystä koulutustaustaa vasten ja verrata tätä aikuisten ansiokehitykseen. Aikuisten palkkakehitystä tarkastellaan 30–49-vuotiaiden osalta. Tarkastelujaksona ovat vuodet 1990–1997, mikä kattaa ajan sekä ennen että jälkeen 90-luvun laman. Tutkimusaineistoina on käytetty Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoa, Tilastokeskuksen työvoimatilastoa sekä Eläketurvakeskuksen TEL-työsuhderekisteriä.

Luvussa 2 tarkastellaan nuorten työssäkäynnin taustoja: työvoimaosuutta, työllisyys- ja työttömyysasteita sekä osa-aikatyön yleisyyttä vuosina 1989–1998. Erityistä huomiota kiinnitetään epätyypillisiin työsuhteisiin. Osa-aikatyö on tyypillistä nuorille ja se heikentää osaltaan nuorten ja aikuisten palkkojen vertailtavuutta. Sinänsä ikäluokkien välisessä palkkatarkastelussa on selvää, että taustoiltaan täysin identtisiä ja täten vertailukelpoisia ryhmiä on liki mahdollista muodostaa.

Luvussa 3 tutkitaan iän ja koulutuksen vaikutusta palkkaan. Tarkasteltavaksi ryhmäksi on rajattu kalenterivuoden aikana vähintään kuusi kuukautta päätoimisesti työskennelleet. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät näin nuorille hyvinkin tyypilliset muutaman kuukauden mittaiset kesätyöt sekä työskentely päätoimisen opiskelun ohessa. Luvussa lasketut nuorten ikäryhmien keskipalkat eivät siis vastaa keskimääräisen nuoren työtuloja ja niiden kehitystä. Palkan ja iän välistä yhteyttä tutkitaan palkkasuhteen avulla. Palkkasuhdetarkastelussa 20–24-vuotiaiden ja 25–29-vuotiaiden kuukausikeskipalkat on laskettu osuuksina

aikuisen väestön (30–49-vuotiaat) kuukausikeskipalkoista. Näin pystytään vertaamaan keskenään nuorten ja aikuisten palkkojen kehitystä. Koulutustason näkyminen palkassa kertoo koulutuksen rahallisesta kannattavuudesta eli koulutuksen tuotosta. Laman aikana koulutukseen hakeutumista on kannustettu. Onkin mielenkiintoista nähdä, miten lama on vaikuttanut koulutuksen tuottoon. Koulutuksen tuottoa on tässä mitattu niin, että eri koulutusasteen suorittaneiden kuukausikeskipalkkoja on verrattu perusasteen suorittaneiden kuukausikeskipalkkoihin. Lopuksi palkkakehitystä tarkastellaan sektoritasolla. Mukana tarkastelussa ovat valtion, kunnan ja yksityisen sektorin työsuhteet vuosina 1990–1997. Yksityistä sektoria palkkavertailussa edustavat TEL-työsuhteet.

2 NUORTEN TYÖSUHTEET JA TYÖLLISYYS

Tässä luvussa kuvataan nuorten työllisyyttä, työsuhteen osa- ja määräaikaista sekä työsuhteen pituutta ja sen vaikutusta palkkaan. Työsuhteita ja työllisyyttä tarkastellaan Tilastokeskuksen vuoden 1998 työvoimatilaston¹ aineistosta. Tilastokeskuksen työvoimatilastossa esitellään työvoimatutkimuksen tuloksia vuosilta 1989–1998. Työvoimatutkimus perustuu haastatteluaineistoon, jossa otoskokona on 12 000 15–74-vuotiasta henkilöä koko Suomesta². Tutkimus sisältää tietoja 15–74-vuotiaan väestön työhön osallistumisesta, työllisyydestä ja työttömyydestä.

Kuvasta 1 nähdään, että 30–49-vuotiaiden *työvoimaosuus*³ on ollut noin 90 prosenttia koko tarkastelujakson ja sen vaihtelu on ollut vähäistä. Samoin 25–29-vuotiailla työvoimaosuus on pysynyt korkeana (yli 80 prosentin) koko aikavälin. Alhaisin työvoimaosuus on ollut 15–19-vuotiailla. Eniten työvoimaosuus on laskenut laman aikana kaikkein nuorimmilla eli 15–24-vuotiailla.

Työllisyysaste eli työllisten prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä on pysynyt 30–49-vuotiailla noin 80 prosentissa koko tarkastelujakson. Pienin työllisyysaste on ollut 15–19-vuotiailla, keskimäärin noin 20 prosenttia. Eniten työllisyysaste on vaihdellut 20–24-vuotiailla nuorilla: 20–24-vuotiaiden ikäryhmästä liki 70 prosenttia oli työllisiä vuonna 1990, mutta laman myötä työllisyysaste putosi miltei 40 prosenttiin. 25–29-vuotiaiden nuorten työllisyysaste putosi lamaa edeltävästä tasosta 20 prosenttiyksikköä ollen vuosina 1993–1994 65 prosenttia. (Kuva 1.).

Työttömyysaste eli työttömien prosenttiosuus työvoimasta on ollut tarkasteluvälillä korkein nuorilla. 15–19-vuotiailla työttömyysaste on ollut pahimmillaan jopa yli 40 prosenttia ja 20–24-vuotiailla 30 prosenttia. Työttömyysaste on ollut

1 Työvoimatilasto 1998. Työvoimatutkimuksen tuloksia vuosilta 1989–1998. Tilastokeskus. Yliopistopaino, Helsinki 1999.

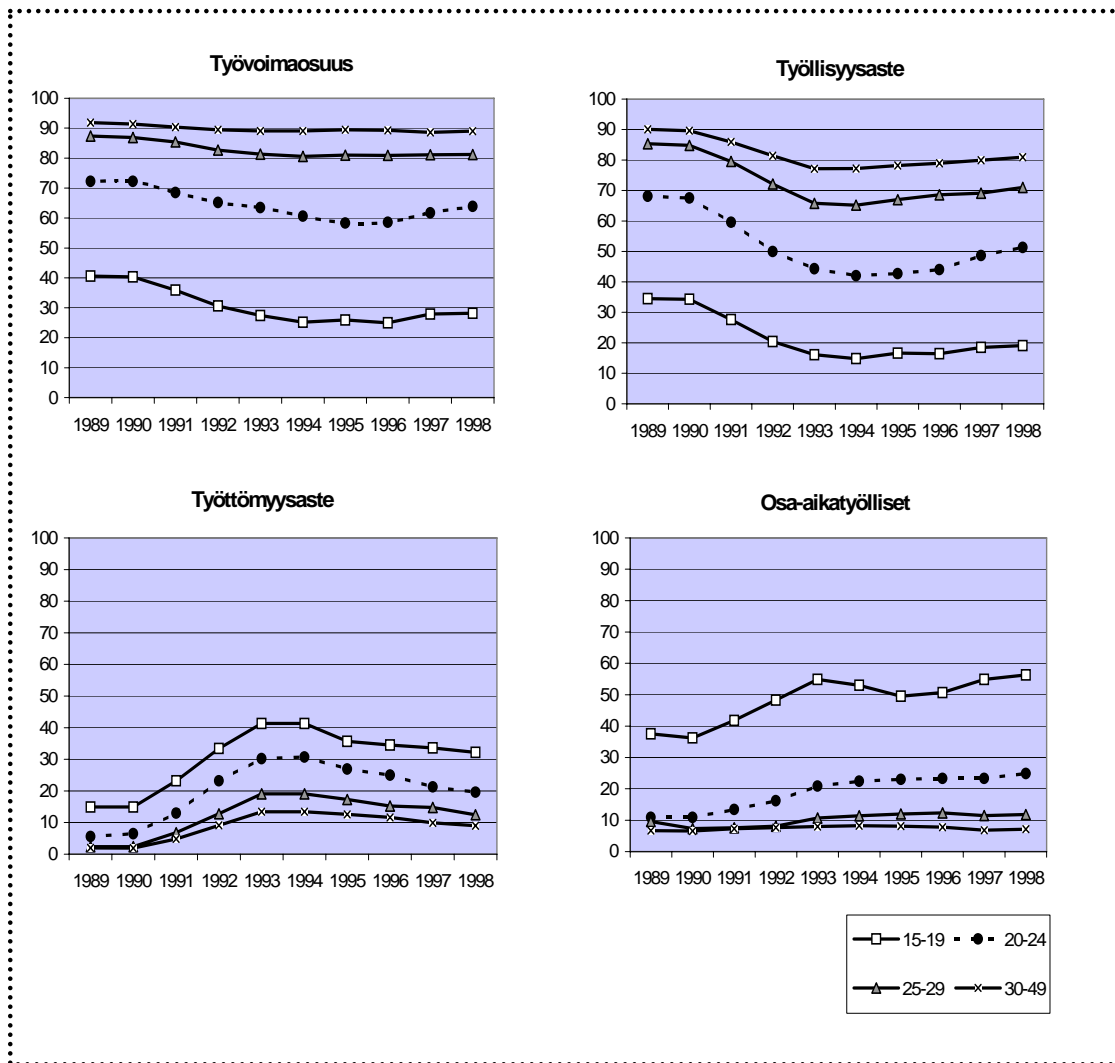
2 Tiedot kerätään kuukausittain n. 12 000 henkilöltä. Otokseen kuuluva henkilö on mukana haastatteluisa puolentoista vuoden ajan kuitenkin siten, että kolmena peräkkäisenä kuukautena vastaamisvuorossa ovat eri henkilöt. Vuosittain tehdään noin 140 000 haastattelua (haastateltavina vajaa 50 000 henkilöä).

3 Työvoimaosuus eli työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus työikäisestä väestöstä. Työvoimaan kuuluvat kaikki ne, jotka tutkimusviikolla olivat työllisiä tai työttömiä (työvoimaan kuulumattomiksi luokitellaan mm. opiskelijat, asevelvollisuutta suorittavat, omaa kotitalouttaan hoitavat, eläkkeellä iän, työvuosien tai työkyvyttömyyden perusteella olevat sekä pääomatuloilla elävät). Työllisiksi on luettu henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt ansiotyötä vähintään tunnin palkkaa vastaan. Työtön on henkilö, joka on tutkimusviikolla työtön ja etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana ja voi vastaanottaa mahdollisesti tarjottavan työn kahden viikon sisällä.

käänteisesti verrattavissa ikään eli sitä suurempi, mitä nuoremasta ikäryhmästä on kyse. Nuorimmilla myös työttömyysasteen vaihtelu on ollut kaikkein voimakkainta. Työttömyysaste on ollut korkeimmillaan pahimman laman aikana 1993–1994 ja lähtenyt vuonna 1995 laskuun. (Kuva 1.).

Osa-aikatyöllisiä on eniten 15–19-vuotiaissa: Noin joka toinen 15–19-vuotias työllinen oli tarkastelujakson aikana osa-aikatyössä. Vähiten osa-aikatyöllisiä oli 30–49-vuotiaissa (noin 8 prosenttia). Eniten tarkastelujaksolla on lisääntynyt nimenomaan nuorimpien ikäluokkien, 15–24-vuotiaiden osa-aikatyöllisyys. 20–24-vuotiaiden osa-aikatyön osuus nousi laman myötä kymmenestä prosentista noin 25 prosenttiin. Sen sijaan aikuisilla ja 25–29-vuotiailla osa-aikatyö lisääntyi melko vähän. 25–29-vuotiailla osa-aikatyön osuus nousi muutaman prosenttiyksikön vajaan kymmenestä prosentista reiluun kymmeneen prosenttiin. Osa-aikatyön osuuden kasvu on jatkunut lähes koko tarkastelujakson 15–24-vuotiailla nuorilla ja vielä vuonna 1998 se näyttää olleen miltei laman aikaisella tasolla. (Kuva 1.).

Nuorten työvoimaosuuden voimakas lasku laman aikana selittyy pääasiassa opiskelun lisääntymisenä. Nuorten koulutukseen hakeutumisen lisääntyminen laman aikana näkyy Ulla Hämäläisen tutkimuksesta (Hämäläinen, 1998). Hänen tutkimuksestaan selviää, että nuorten työmarkkinakäyttäytyminen on joustavampaa kuin aikuisten ja joustavinta käyttäytyminen on kaikkein nuorimmissa ikäryhmässä, 15–19-vuotiailla. Etenkin, jos nuorella ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, koulutukseen hakeutuminen on heikon työllisyystilanteen vallitessa todennäköistä. Täten työvoiman kysynnän laskeessa myös nuorten työvoiman tarjonta laskee. Joustavuus vähenee sitä mukaa kun koulutusaste kasvaa.

Kuva 1. Työvoimaosuuden, työllisyys- ja työttömyysasteen sekä osa-aikatyöllisten osuuden kehitys ikäryhmittäin 1989–1998. Kuva perustuu työvoimatutkimuksen 1998 tietoihin.

3 TYÖTULOT

Edellisessä luvussa kuvattiin nuorten tyypillisiä työsuhteita. Huomio kiinnitettiin osa-aikatyön määrään. Laman vaikutuksesta osa-aikatyön osuus on kasvanut ja työllisyysaste laskenut etenkin 15–29-vuotiailla. Suurinta osa-aikatyön kasvu on ollut 15–19-vuotiailla. Osa-aikatyön osuus on jäänyt nuorilla korkeaksi laman jälkeenkin. Osa-aikatyötä ei ole pystytty rajaamaan pois tämän luvun palkkatarkastelusta ja tämä aiheuttaa jonkin verran harhaa laman aikaisessa nuorten ja aikuisten palkkavertailussa. Suurin ongelma on 15–19-vuotiaiden palkkojen vertailukelpoisuudessa aikuisten palkkoihin nähden. 15–19-vuotiaiden osa-aikatyön osuus kasvoi Tilastokeskuksen työvoimatilaston perusteella laman aikana peräti 20 prosenttiyksikköä ja jopa puolet tämänikäisistä työllisistä oli osa-aikatyössä. 25–29-vuotiailla osa-aikatyön osuus kasvoi vain muutaman prosenttiyksikön. 25–29-vuotiaiden palkat ovat hyvin vertailukelpoisia aikuisväestön kanssa. 20–24-vuotiailla osa-aikatyön osuus kasvoi laman seurauksena vajaa 15 prosenttiyksikköä, mutta kasvusta huolimatta 75–80 prosenttia tämän ikäisistä työllisistä oli kokoaikatyössä. Tässä ikäryhmässä osa-aikatyö hankaloittaa palkkavertailua aikuisväestöön jonkin verran. Osa-aikatyön osuus näyttää työvoimatilaston mukaan kuitenkin jääneen laman tasolle tarkastelujakson loppuajaksi eikä se siten aiheuta ongelmaa laman ajan ja laman jälkeisen ajan palkkavertailussa 20–24-vuotiaillakaan.

On huomattava, että edellisessä luvussa esitetyt työllisyyttä kuvaavat tiedot perustuvat Tilastokeskuksen työvoimatilaston aineistoon, kun taas tässä luvussa työtulojen tutkimusaineistona käytetään Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoa. Tutkimukset perustuvat eri aineistoihin, eivätkä ne siis ole keskenään vertailukelpoisia. Täten luvussa 2 esitetyjä osa-aikatyön yleisyyttä kuvaavia lukuja voi käyttää vain suuntaa antavina tämän luvun palkkatarkastelussa.

Palkkakehitystä tarkastellaan kalenterivuoden aikana päätoimisesti vähintään kuusi kuukautta työskennelleiden palkansaajien osalta. Tarkastelu on luonteeltaan suhteellista: 20–24- ja 25–29-vuotiaiden *nuorten* keskipalkan kehitystä verrataan 30–49-vuotiaiden *aikuisten* palkkakehitykseen vuosina 1990–1997. Aineistosta on muodostettu joka vuodelle omat poikkileikkausaineistot. Aluksi luvussa 3.1 kuvataan aineisto ja käytetyt rajaukset. Tämän jälkeen luvussa 3.2 tarkastellaan palkkakehitystä yleisesti ja seuraavassa luvussa koulutuksen mukaan. Luvussa 3.4 tarkastellaan palkkakehitystä sektoritasolla.

Mukana sektoritarkastelussa ovat yksityinen sektori, valtio ja kunta. Yksityistä sektoria tarkastelussa edustavat TEL-työsuhteet. Lisäksi palkkasuhteita on tarkasteltu työsuhteen pituuden mukaan käyttäen Eläketurvakeskuksen työsuhderekisterin aineistoa. Tämä osuus esitetään liitteessä.

3.1 Aineisto ja käytetyt rajaukset

Työtulojen tarkastelussa aineistona on käytetty 350 000 henkilön otosta koko väestön kattavasta Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta. Otos käsittää 350 000 henkilön tiedot mm. työssäolosta, palkkatuloista sekä koulutuksesta ajanjaksolla 1990–1997. Aineisto on poimittu satunnaisotoksena vuoden 1996 lopussa Suomessa asuneista 12–74-vuotiaista henkilöistä. Tämä selvitys koskee 15–49-vuotiaita. Taulukosta 1 nähdään, että tämän ikäisiä on vuodesta riippuen reilu 210 000 henkilöä.

Taulukko 1. Perusjoukon ja perusjoukon 6 kk:n työssäolokriteerin mukaan työllisten ikäryhmittäiset frekvenssit vuosina 1990, 1994 ja 1997 (suluissa työllisten prosenttiosuudet perusaineistosta).

Ikäluokka	1990		1994		1997	
	kaikki	työlliset (%)	kaikki	työlliset (%)	kaikki	työlliset (%)
15-19	25703	6024 (23)	27786	1860 (7)	27875	2475 (9)
20-24	28818	18252 (63)	25652	8891 (35)	27119	11605 (43)
25-29	31514	25702 (82)	30105	18038 (60)	27438	18151 (66)
30-49	129309	113248 (88)	135517	100333 (74)	133554	102083 (76)
Yhteensä	215344	163226 (76)	219060	129122 (59)	215986	134314 (62)

Tutkimusaineistoon on rajattu em. aineistosta nuorten ja aikuisten palkkojen vertailukelpoisuuden parantamiseksi kaikki ne henkilöt, jotka ovat tarkasteluvuoden aikana luokiteltu päätoimisesti työllisiksi ja joiden työssäoloaika on ollut kalenterivuoden aikana vähintään kuusi kuukautta. Samoin vertailtavuuden parantamiseksi tarkastelun ulkopuolelle rajataan henkilöt, jotka ovat olleet

vuoden aikana työvoimapolitiittisten toimenpiteiden piirissä (tukityö). Ulkopuolelle jätetään niin ikään alle 1000 markkaa (168,19 €) kuukaudessa ansainneet työntekijät⁴.

Tutkimuksen kohteena on päätoimisesti työssäkäyvien nuorten keskipalkkausipalkan suhteellinen kehitys verrattuna aikuisten keskipalkan kehitykseen. Tutkimusaineiston nuorimpien ikäryhmien ei voi katsoa edustavan keskimääräistä tämän ikäistä nuorta, joka ei useinkaan ole vielä siirtynyt päätoimisesti työelämään ja työskentelee tyypillisesti lomien aikana ja opiskelun ohessa. Taulukossa 2 on nähtävissä edellä mainituin rajauksin muodostetun tutkimusaineiston frekvenssit. Suluissa olevat prosenttiluvut on laskettu osuuksina perusaineistosta (taulukon 1 frekvenssiluvuista).

Taulukko 2. Tutkimusaineiston⁵ ikäryhmittäiset frekvenssit ja prosenttiosuudet perusaineistosta vuosina 1990, 1994 ja 1997.

Ikäluokka	1990 / (%)	1994 / (%)	1997 / (%)
15-19	4777 / (19)	1326 / (5)	1843 / (7)
20-24	15164 / (53)	6710 / (26)	8998 / (33)
25-29	21496 / (68)	14739 / (49)	15265 / (56)
30-49	91595 / (71)	81215 / (60)	85342 / (64)
Yhteensä	133032	103990	111448

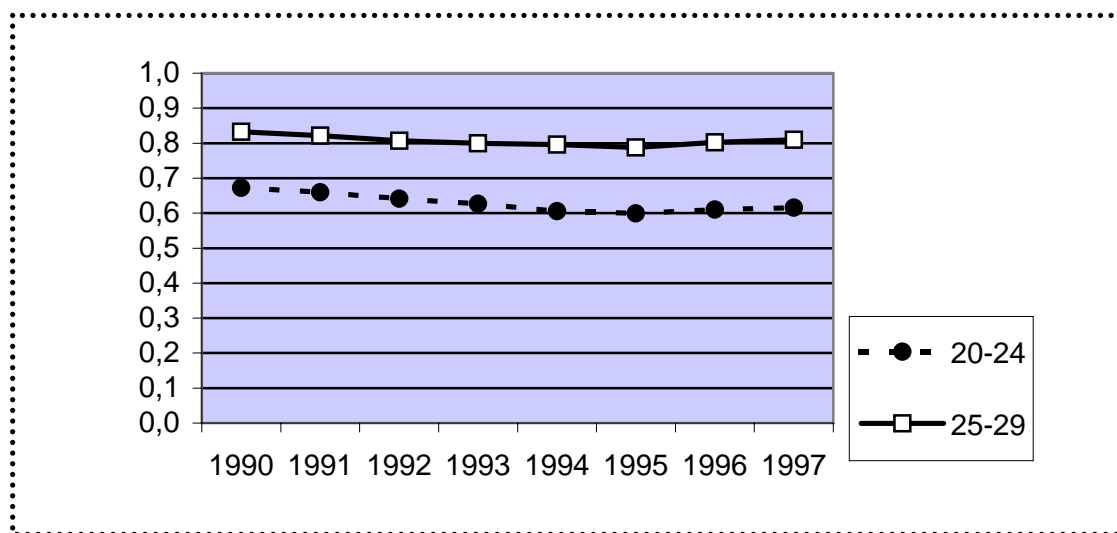
Taulukosta 2 nähdään, että tutkimusaineistoon jää rajausten jälkeen perusjoukon 20–24-vuotiaista 26–53 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 49–68 prosenttia ja 30–49-vuotiaista 60–71 prosenttia. 15–19-vuotiaiden työllisten määrä laskee alle 10 prosentin laman seurauksena. Kun nuorimman ikäryhmän palkkavertailua muihin ikäryhmiin nähden haittaa vielä oletettu osa-aikatyön suuri osuus, ei 15–19-vuotiaiden palkkakehitykseen ole järkevää tässä kiinnittää huomiota ja nuorin ikäryhmä jätetään näin jatkon palkkatarkastelusta pois.

4 Palkkarajauksella on pyritty poistamaan ainoastaan pääomatuloja nostavat yrittäjät tarkastelujoukosta. Yrittäjiä ei valittujen muuttujien avulla muutoin saada rajattua tarkastelun ulkopuolelle. Mukaan tarkasteluun jää toki vieläkin yrittäjiä, jotka nostavat pientä palkkatuloa. Tämä vaikuttaa lähinnä korkeimmassa ikäluokassa näiden keskipalkkoja hieman laskevasti. Palkat on indeksoitu vuoden 1997 ansiotasoon.

5 Päätoimisesti työlliset (ilman työvoimapolitiittisia toimenpiteitä), joilla kalenterivuoden aikana vähintään 6 työssäolokuukautta ja joiden kuukausipalkka vuoden 1997 tasolla mitattuna vähintään 1000 markkaa (168,19€).

3.2 Palkkakehitys

Palkkakehitystä tarkastellaan ensin tutkimusaineistosta yleisesti palkkasuhteen avulla. Palkkasuhde on laskettu tarkasteltavan ikäryhmän kuukausikeskipalkan osuutena 30–49-vuotiaiden kuukausikeskipalkasta. Näin voidaan verrata nuorten ja aikuisten palkkakehitystä. Kuukausikeskipalkka on laskennallinen ja se on muodostettu jakamalla vuosityötulot työssäolokuukausien määrällä. Tekstin luettavuuden parantamiseksi kutsun 30–49-vuotiaita tästä eteenpäin aikuisiksi ja vastaavasti 20–29-vuotiaita nuoriksi. Kuvassa 2 on esitetty palkkasuhteen kehitys vuosina 1990–1997.

Kuva 2. Palkkasuhde (ikäryhmän kuukausikeskipalkan suhde 30–49-vuotiaiden kuukausikeskipalkkaan) vuosina 1990–1997.

Palkkasuhde on laskenut nuorilla hieman, ts. nuorten ja aikuisten väliset palkkaerot ovat kasvaneet 90-luvun kuluessa. 20–24-vuotiaiden palkkataso on pudonnut noin 8 prosenttiyksikköä aikuisten palkkoihin nähden; 25–29-vuotiailla laskua on ollut noin 4 prosenttiyksikköä (kuva 2). Lama näyttää pudottaneen merkittävimmin nuorimman ikäryhmän suhteellista palkkatasoa. Tosin tarkastelujakson lopussa nuorten ikäryhmien palkat näyttävät hieman nousseen suhteessa aikuisväestön palkkoihin.

3.3 Palkat ja koulutus

Koulutuksella on oletettavasti merkitystä sekä palkkatasoon että palkkakehitykseen. Luvussa selvitetään koulutuksen kannattavuutta eli sen rahallista tuottoa sekä koulutusasteen merkitystä nuorten suhteelliseen palkkakehitykseen. Lopuksi tarkastellaan lyhyesti koulutusalan vaikutusta päätoimisesti töissä käyvien nuorten palkkoihin. Tutkimusaineistona on taulukossa 2 kuvattu aineisto.

Palkka ja koulutusaste

Palkansaajat on jaettu koulutus pohjansa mukaan viiteen ryhmään: enintään perusasteen suorittaneisiin, alemman ja ylemmän keskiasteen suorittaneisiin sekä alemman ja vähintään ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin henkilöihin⁶. Taulukossa 3 näkyy, miten tutkimusaineisto on jakautunut koulutusasteittain. Noin kolmasosalla työllisistä on alemman keskiasteen koulutus. Työllisten koulutustaso on noussut hieman tarkastelujaksolla. Laman seurauksena työttömäksi tai pois työvoimasta valikoitui suhteellisesti enemmän vähän koulutettuja työntekijöitä. Osa heistä hakeutui opiskelemaan. Pelkän perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus onkin laskenut lamaa edeltävästä tasosta kymmenen prosenttiyksikköä. Alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden kasvu selittyy osin 1990-luvun koulutusmuutoksella, joka toi tähän ryhmään uusia alempia korkeakoulututkintoja (mm. ammattikorkeakoulututkinnot). Taulukosta 4 näkyy, että tutkimusaineistoon on tarkasteluajan kuluessa valikoitunut suhteellisesti enemmän aikuisia ja tämä nostaa osaltaan tutkimusaineiston koulutustasoa. Koulutustasoa on nostanut myös yleinen koulutustason nousu.

6 Koulutusluokituksessa on käytetty tilastokeskuksen vuoden 1994 koulutusluokkia. Enintään perusasteen suorittaneisiin luetaan perus- ja keskikoulun sekä kansa- ja kansalaiskoulun suorittaneet henkilöt. Alempaan keskiasteeseen kuuluvat ammatillisten oppilaitosten alle 3-vuotiset koulutukset (merkantti, mekaanikko, perushoitaja, keittäjä). Ylempään keskiasteeseen sisältyy ylioppilastutkinto sekä ammatillisten oppilaitosten 3-vuotiset koulutukset (merkonomi, ennen vuotta 1990 valmistunut teknikko, sairaanhoitaja, ravintolakokki). Alempi korkea-aste sisältää ammatillisten oppilaitosten 4–5-vuotiset koulutukset (datanomi, ennen vuotta 1990 valmistunut insinööri/vuoden 1989 jälkeen valmistunut teknikko, erikoissairaanhoitaja, hotelli- ja ravintola-alan esimies) sekä alemmat korkeakoulututkinnot ja ammattikorkeakoulututkinnot (kauppätieteiden kandidaatti, lääketieteen kandidaatti, farmaseutti, vuodesta 1990 lähtien suoritettu insinööritutkinto). Ylempi korkea-aste sisältää ylemmät korkeakoulututkinnot (maisteri/ylempi kandidaattitutkinto, lääketieteen lisensiaatti, diplomi-insinööri) sekä tätä korkeammat jatkotutkinnot (lisensiaatit ja tohtorit). 1990-luvulla on tullut uusia alempia korkeakoulututkintoja. Esimerkiksi ensimmäiset ammattikorkeakoulut aloittivat toimintansa vuonna 1991. Vuonna 1994 otettiin käyttöön uudestaan (alempi) kandidaatin tutkinto maisterin tutkinnon (ylempi kandidaatin tutkinto) rinnalle.

Taulukko 3. Tutkimusaineiston 20–49-vuotiaiden koulutusasteittaiset frekvenssit ja prosenttiosuudet vuosina 1990, 1994 ja 1997.

Koulutusaste / ikä	1990	%	1994	%	1997	%
Perusaste	35323	28	23243	23	20198	18
20-24	3052	2	1242	1	1226	1
25-29	3199	2	2083	2	1975	2
30-49	29072	23	19918	19	16997	16
Alempi keskiaste	44892	35	34272	33	35310	32
20-24	5402	4	1776	2	2238	2
25-29	8902	7	4632	5	3585	3
30-49	30588	24	27864	27	29487	27
Ylempi keskiaste	30019	23	25712	25	30333	28
20-24	6238	5	3306	3	4959	5
25-29	6546	5	4988	5	5535	5
30-49	17235	13	17418	17	19839	18
Alempi korkea-aste	10168	8	11036	11	14062	13
20-24	416	0	359	0	540	0
25-29	1693	1	1955	2	2772	3
30-49	8059	6	8722	8	10750	10
Ylempi korkea-aste	7853	6	8401	8	9702	9
20-24	56	0	27	0	35	0
25-29	1156	1	1081	1	1398	1
30-49	6641	5	7293	7	8269	8
Yhteensä	128255	100	102664	100	109605	100

Taulukko 4. Ikäluokkien frekvenssit ja prosenttiosuudet tutkimusaineistosta.

Ikäluokka	1990	%	1994	%	1997	%
20-24	15164	12	6710	7	8998	8
25-29	21496	17	14739	14	15265	14
30-49	91595	71	81215	79	85342	78
yht	128255	100	102664	100	109605	100

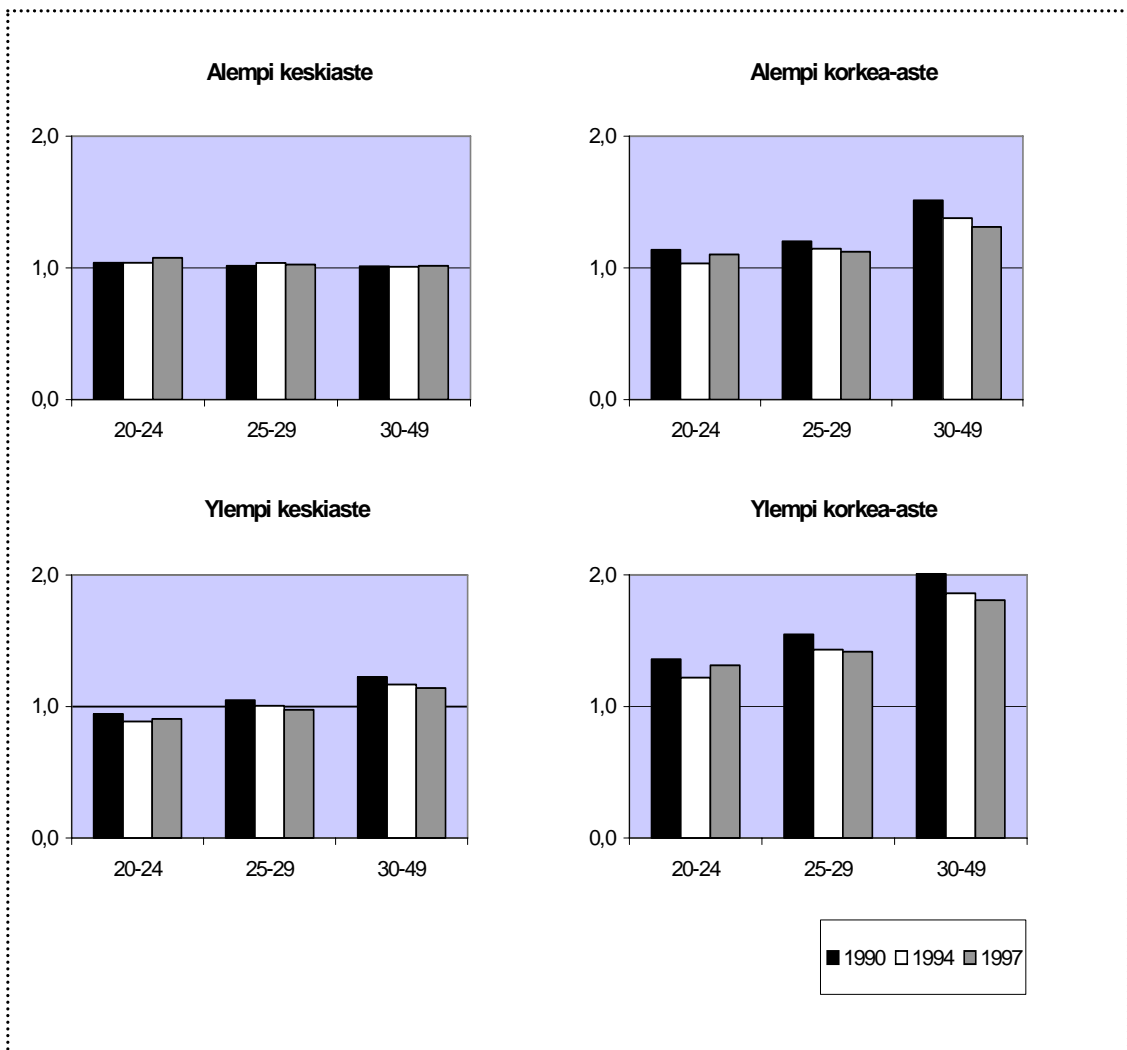
Kuvassa 3 esitetään keskipalkkojen kehitys eri koulutusasteilla suhteessa perusasteen suorittaneiden keskipalkkaan⁷. Kuten kuvasta 3 näkyy, koulutuksen tuotto on selvintä vasta korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla. Keskiasteen koulutuksen hankkineiden keskipalkat ovat likimain perusasteen tutkinnon suorittaneiden tasolla lukuun ottamatta ylemmän keskiasteen tutkinnon suorittaneita aikuisia. Koulutuksen tuotto näyttää jonkin verran laskeneen 1990-luvulla. Selvimmin tämä näkyy korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla aikuisilla. Koulutuksen tuoton laskua selittää osin laman valikoitumisvaikutus. Työttömäksi tai pois työvoimasta valikoitui eniten perusasteen tutkinnon suorittaneita palkansaajia. Oletettavaa on, että jäljelle jäänyt perusasteen suorittaneiden joukko oli palkkatason ja työsuhteen tyypin kannalta ”parhaimmistoa”. Tämän takia vertailujoukkona käytetyn perusasteen suorittaneiden palkansaajien keski-kuukausipalkka oli suhteellisesti korkeampi kuin koulutusasteilla, joissa työvoiman menetys ei ollut yhtä suurta.

Kuvassa 4 näkyy nuorten ja aikuisten välisen palkkasuhteen kehitys ajanjaksolla 1990–1997 koulutusasteittain. Nuorten keskimääräiset kuukausipalkat ovat laskeneet suhteessa aikuisten keskipalkkoihin laman vaikutuksesta selvimmin 20–24-vuotiailla perus- ja keskiasteen tutkinnon suorittaneilla. Sen sijaan laman jälkeen nuorten ja aikuisten palkkaerot näyttävät kaventuneen. Etenkin korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden nuorten palkkakehitys on ollut laman jälkeen suotuisaa verrattuna aikuisväestön palkkakehitykseen.

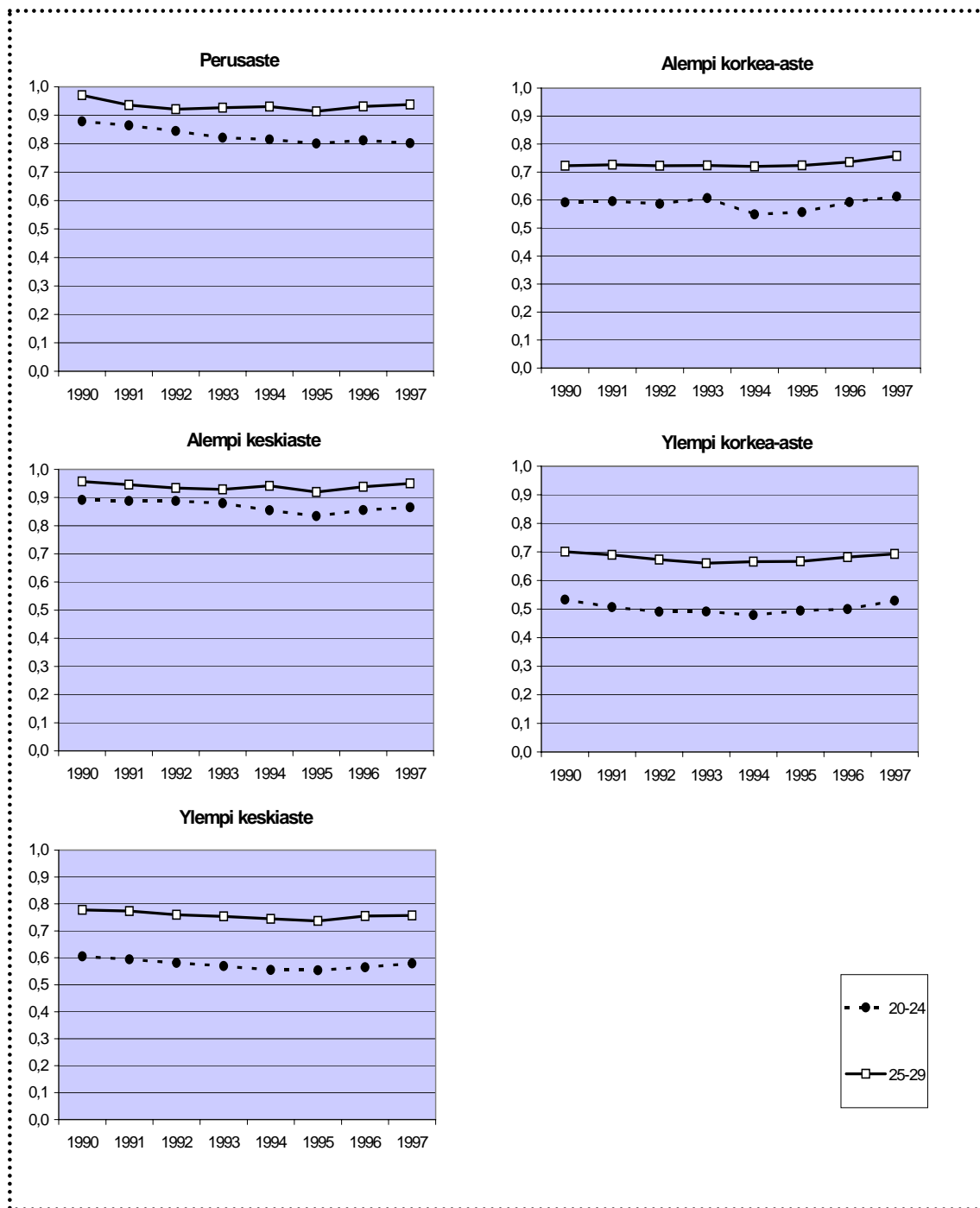
Nuorten ja aikuisten väliset palkkaerot ovat korkeimmillaan ylemmän keskiasteen ja tätä korkeamman tutkinnon suorittaneilla. Täten koulutustason noustessa iän/työkokemuksen vaikutus palkkaan korostuu, vaikkakin sen merkitys näyttää hivenen pienentyneen tarkasteluajavälillä. On kuitenkin huomattava, että keskiasteen tutkinnon suorittaneiden 20–24-vuotiaiden ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla myös 25–29-vuotiaiden keskipalkat ovat lähinnä vastavalmistuneiden alkupalkkoja, jotka nousevat nopeasti työkokemuksen karttuessa. Iän palkkavaikutus on voimakkain vastavalmistuneilla nuorilla, joilla palkkataso nousee keskimääräistä ansiokehitystä nopeammin⁸.

7 Koulutusasteittaiset kuukausikeskipalkat on laskettu osuutena saman ikäryhmän perusasteen suorittaneiden kuukausikeskipalkoista. Jos keskipalkan suhde on yli yksi, perusasteen suorittaneiden kuukausikeskipalkat ovat pienemmät kuin tähän verrattavan koulutusasteen kuukausikeskipalkat.

8 Ns. elinkaaritulosta lisää Janne Salosen artikkelissa teoksessa Muuttuva työ ja eläketurva, 2001.

Kuva 3. Eri koulutusasteiden keskipalkka suhteessa perusasteen tutkinnon suorittaneiden keskipalkkaan ikäryhmittäin vuosina 1990, 1994 ja 1997.

Kuva 4. Palkkasuhteet (keskipalkat verrattuna 30–49-vuotiaiden keskipalkkoihin) koulutusasteittain vuosina 1990–1997.

Kuten koulutusluokituksen kuvauksessa kävi ilmi, tietty koulutusaste sisältää monenlaisia koulutusaloja: teknistä, hoitoalaa ym. Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti, minkä alojen tutkinnot ovat nuorille tyypillisimpiä ja onko palkkasuh-teissa havaittavissa koulutusaloittaisia eroja.

Palkka ja koulutusala

Nuorille yleisin koulutusala on tekninen ala. Tarkasteluvuosina noin 30 prosenttia perusaineiston 20–29-vuotiaista koulutuksen hankkineista oli teknisen alan koulutuksen suorittaneita. Seuraavaksi yleisimmät olivat kaupallisen ja yhteiskunnallisen alan koulutus sekä hoito- ja palvelualan tutkinnot. Taulukossa 5 on esitetty perusjoukon (taulukko 1) koulutettujen⁹ nuorten yleisimmät koulutusalat ja niiden prosenttiosuudet .

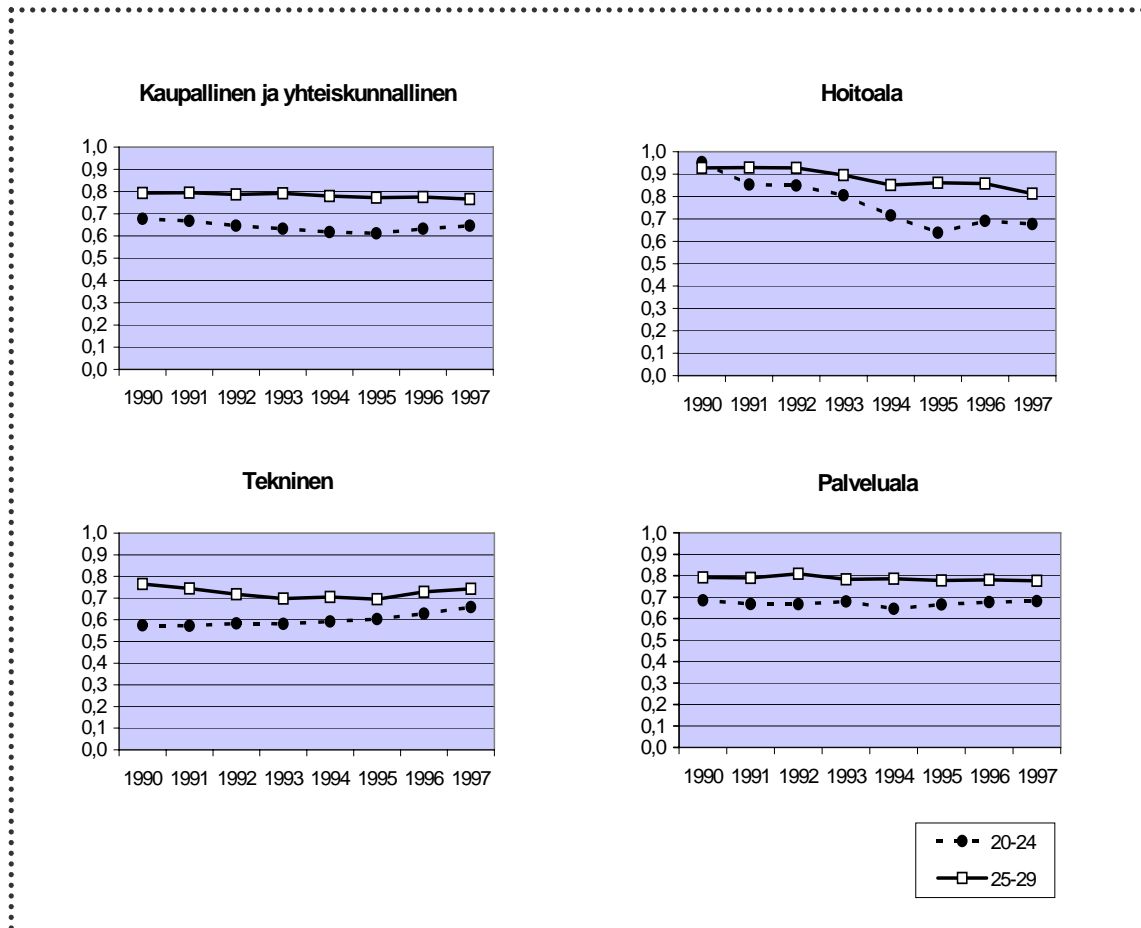
Taulukko 5. Yleisimpien koulutusalojen osuus perusjoukon 20–29-vuotiailla koulutetuilla nuorilla.

Koulutusala	1990	1994	1997
Kaupall.&Yht.kunn.	17 %	17 %	15 %
Tekninen	30 %	28 %	27 %
Hoitoala	7 %	8 %	9 %
Palveluala	13 %	11 %	10 %

Keskipalkat ovat muita aloja korkeammat teknisen alan koulutuksen hankkineilla, hoitoalan koulutuksen suorittaneiden keskipalkat olivat sitä vastoin alhaisimmat. Myös suhteellisessa palkkakehityksessä saattaa olla melko suuria koulutusaloittaisia eroja. Nuorten palkkakehitystä ei voi kovin yksityiskohtaisesti tarkastella havaintomäärän pienuuden vuoksi. Koulutusaloittainen tarkastelu toimii nuorilla aineiston riittävyden vuoksi parhaiten alemman korkeasteen tutkinnon ja tätä alhaisemman tutkinnon suorittaneilla. Esimerkkinä koulutusaloittaisesta palkkakehityksestä on kuvassa 5 esitetty ylemmän

⁹ Muu kuin perusasteen koulutus.

keskiasteen tutkinnon suorittaneiden palkkasuhteen kehitys koulutusaloittain¹⁰. Hoitoalalle kouluttautuneiden nuorten palkkakehitys on ollut epäsuotuisinta suhteessa aikuisväestön palkkakehitykseen. Muilla aloilla ei näin selkeää pu-
dotusta ole ollut havaittavissa.

Kuva 5. Ylemmän keskiasteen koulutuksen saaneiden nuorten palkkasuhteen (keskipalkat verrattuna 30–49-vuotiaiden keskipalkkoihin) kehitys vuosina 1990–1997.

¹⁰ Palkkasuhteiden kehitys on ollut samansuuntaista myös muilla koulutusasteilla, joilla tarkastelu on tehty.

3.4 Palkat sektoreittain

Lopuksi työssäkäyvien nuorten keskimääräisen kuukausipalkan suhteellista kehitystä tarkastellaan sektoritasolla. Mukana tarkastelussa ovat ajanjaksolla 1990–1997 kunnan, valtion ja yksityisen sektorin TEL:n piirissä olevat palkansaajat. Aineistosta oli mahdollista saada sektoritason tietoa ainoastaan vuoden lopussa voimassa olleen työsuhteen osalta. Tämän takia sektoritarkastelu on rajattu niihin päätoimisesti työllisiin palkansaajiin, joilla oli vuoden aikana ainoastaan yksi työsuhde. Lisäksi tarkastelun ulkopuolelle jätettiin, kuten edellä, alle kuusi kuukautta kestäneet työsuhteet sekä työvoimapolitiittisin toimenpitein työllistetyt. Palkkoja tarkasteltiin ainoastaan niiden osalta, joiden kuukausikeskipalkat olivat vähintään tuhat markkaa (168,19 €). Taulukossa 6 on esitetty näin rajatun aineiston sektorikohtaiset frekvenssit ikäluokittain.

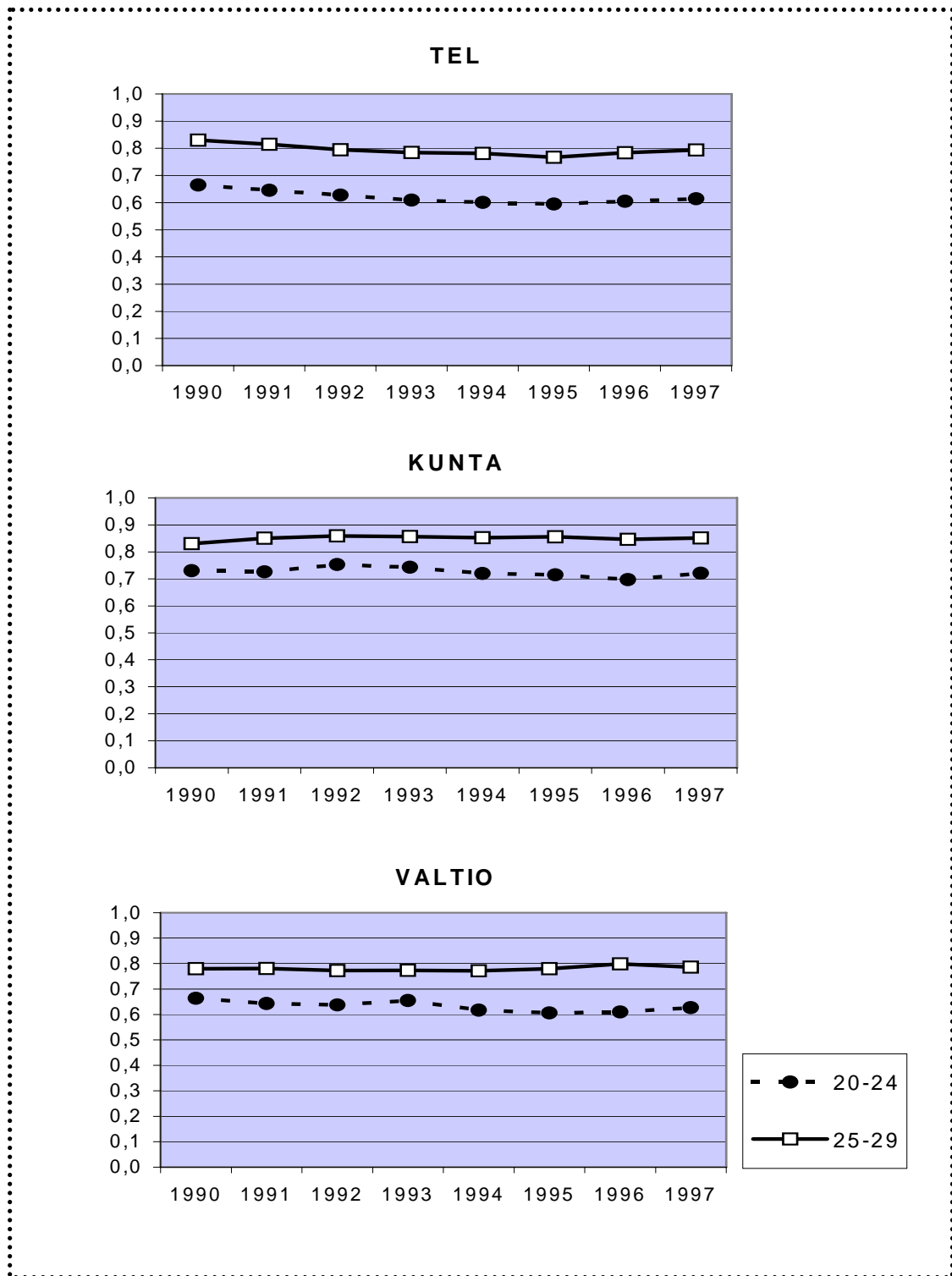
Taulukosta 6 näkyy, että sekä kunnan että valtion palveluksessa olleiden päätoimisesti työssäkäyvien nuorten ja aikuisten määrä on laskenut huomattavasti laman aikana ja sen jälkeen. Vuonna 1997 päätoimisesti työssäkäyviä 20–24-vuotiaita nuoria oli enää vajaa neljännes vuoden 1990 määrästä; 25–29-vuotiailla vastaava luku oli 40 prosenttia. TEL-aloilla työskennelleillä nuorilla prosentuaalinen pudotus oli maltillisempi, joskin lukumäärällisesti joukko oli suurin. Valtiolla työskennelleiden nuorten ja aikuisten määrän lasku selittyi osin valtion liikelaitosten yksityistämällä.

Kuvassa 6 on esitetty palkkasuhteiden kehitys vuosina 1990–1997. Yksityisen sektorin (TEL-työsuhteet) ja valtion palkkasuhteiden (ikäryhmän keskipalkka verrattuna 30–49-vuotiaiden keskipalkkaan) taso ja kehitys ovat olleet samankaltaisia tarkastelujaksolla. Kuntasektorilla nuorten ja aikuisten palkkaerot ovat muita sektoreita hivenen pienemmät. Kuntasektorin 25-29-vuotiaiden keskipalkat ovat noin 85 prosenttia aikuisten vastaavista ja 20–24-vuotiailla reilu 70 prosenttia aikuisten palkoista; yksityisellä sektorilla ja valtiolla palkkasuhteet ovat noin 5 prosenttiyksikköä tätä alhaisemmalla tasolla. 20–24-vuotiaiden palkkasuhteet ovat laskeneet hieman kaikilla sektoreilla laman vaikutuksesta, 25–29-vuotiailla kunnan ja valtion palkansaajilla laskua ei ole juuriakaan ollut. Sitä vastoin yksityisen sektorin 25-29-vuotiaiden keskipalkat ovat laskeneet noin 5 prosenttiyksikköä lamaa edeltäneestä tasosta aikuisten palkkoihin nähden. Laman jälkeen palkkakehitys on ollut heille kuitenkin suotuisa ja 25-29-vuotiaiden keskipalkat ovat nousseet verrattuna yksityisen sektorin aikuisväestöön.

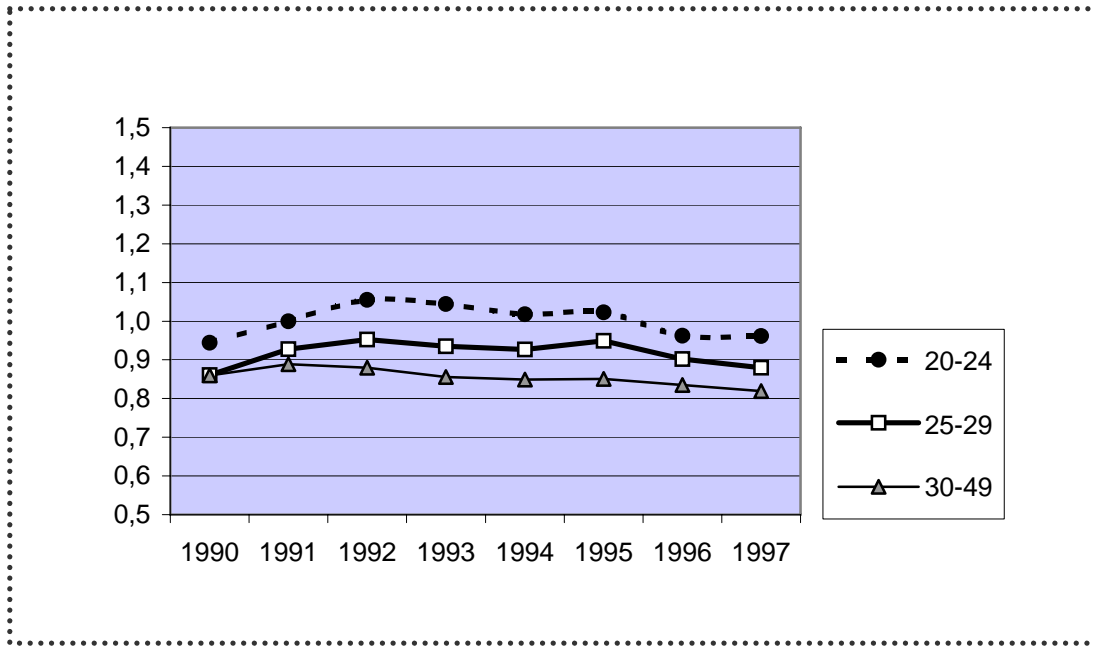
Kuvissa 7 ja 8 esitetään valtiolla ja kuntasektorilla päätoimisesti työskennelleiden palkansaajien keskipalkkojen suhde TEL-alojen keskipalkkoihin. Kuvista nähdään, että kunta-alalla keskipalkat ovat tarkastelujaksolla olleet TEL-aloja matalammalla tasolla etenkin aikuisväestöllä (noin 85 prosenttia TEL-alojen keskipalkoista). Kunta-alan nuorten ja aikuisten muita sektoreita pienempi palkkaero (kuva 6) selittyy siis pääasiassa kunta-alan aikuisväestön muita sektoreita alhaisemmalla palkkatasolla. Valtiolla työskennelleiden keskipalkat ovat olleet lähes TEL-alojen tasolla.

Taulukko 6. Sektorikohtaiset frekvenssit ikäluokittain niistä tutkimusaineiston päätoimisesti työssäkäyvistä (kuuden kuukauden työssäolokriteerin mukaisesti), joilla oli vuoden aikana ainoastaan 1 työsuhde.

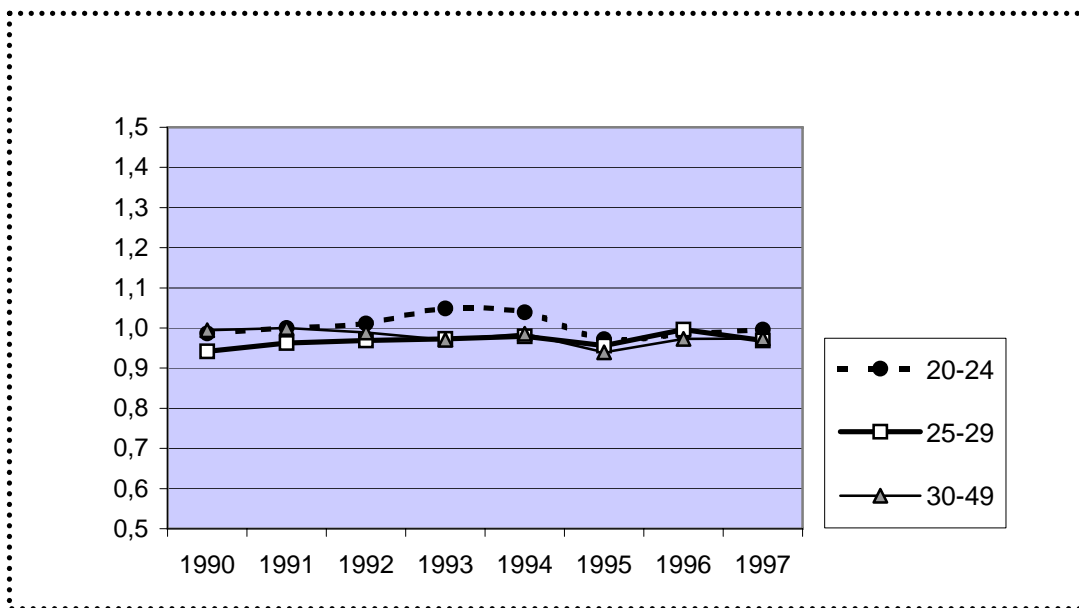
Sektori / ikä	1990	1994	1997
Yksityinen (Tel)			
20-24	5429	3346	4250
25-29	9272	7771	8153
30-49	40637	40360	43815
Kunta			
20-24	888	268	205
25-29	2059	1442	833
30-49	13879	14823	12721
Valtio			
20-24	445	149	101
25-29	1257	748	528
30-49	7928	6711	3929

Kuva 6. Palkkasuhteet (ikäryhmittäiset kuukausikeskipalkat verrattuna 30–49-vuotiaiden kuukausikeskipalkkoihin) sektoreittain vuosina 1990–1997.

Kuva 7. Kuntasektorin kuukausikeskipalkat suhteessa TEL-alojen kuukausikeskipalkkoihin ikäryhmittäin vuosina 1990–1997.

Kuva 8. Valtion kuukausikeskipalkat suhteessa TEL-alojen kuukausikeskipalkkoihin ikäryhmittäin vuosina 1990–1997.

4 TIIVISTELMÄ

Raportissa on käsitelty päätoimisesti työssäkäyvien nuorten keskiukuukausipalkan suhteellista kehitystä 1990-luvun talousmullistusten aikana. Vuosikymmenen vaihteen työmarkkinatilanne oli poikkeuksellisen hyvä. Vuonna 1991 alkoi talouden syöksykierre. Työttömyys oli pahimmillaan vuosina 1993 ja 1994.

Syvimmän laman aikana nuorten ja aikuisten väliset palkkaerot kasvoivat: 20–24-vuotiaiden työllisten keskipalkat laskivat noin 8 prosenttiyksikköä ja 25–29-vuotiaiden noin 4 prosenttiyksikköä aikuisväestön keskipalkkoihin nähden. 20–24-vuotiailla osan tästä selittää nuorten osa-aikatyön osuuden kasvu. Laman jälkeen nuorten ja aikuisten palkkaerot näyttävät jonkin verran kaventuneen.

Lama on laskenut eniten vähän koulutettujen nuorten työllisten palkkatasoa aikuisiin nähden. Perusasteen koulutuksen suorittaneilla nuorilla suhteelliset keskipalkat ovat pudonneet kaikkein selvimmin. Samalla vähän koulutettujen palkansaajien osuus työllisistä¹¹ on laskenut laman vaikutuksesta. Laman vaikutuksesta pois työvoimasta valikoitui suhteellisesti enemmän nuoria ja vähän koulutettuja. Perusasteen tutkinnon suorittaneita työllisiä oli vuonna 1997 jopa kymmenen prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 1990; vastaavasti ylemmän keskiasteen ja tätä korkeamman koulutuksen suorittaneiden osuus työllisistä oli noussut. Täten lama on nostanut työllisten koulutustasoa. Lama on lisännyt vähän kouluttautuneiden työttömyyttä ja patistanut heitä opiskelemaan. Opiskelemaan hakeutuminen on ollut todennäköisintä alle 25-vuotiailla ammattikouluttamattomilla nuorilla, joiden oikeutta työmarkkinatukeen on 1990-luvulla rajoitettu. Koulutustaso on noussut tarkastelujaksolla myös luonnollisen kehityksen myötä uusien sukupolvien tullessa työelämään ja vanhojen poistuessa sieltä.

Nuorten ja aikuisten väliset palkkaerot kasvavat koulutustason noustessa. Koulutustason nousu lisää siten iän/työkokemuksen merkitystä palkanmuodotuksessa. Iän palkkavaikutus näyttää kuitenkin vähentyneen 90-luvun puolivälin tasosta, sillä nuorten ja aikuisten väliset palkkaerot ovat lamavuosien jäl-

11 Tutkimusaineiston työllisillä tarkoitetaan kalenterivuoden aikana vähintään kuusi kuukautta päätoimisesti vapailla työmarkkinoilla työskennelleitä, joiden ansiot ovat olleet vähintään 1000 mk (168,19€) kuussa vuoden 1997 ansiotasossa mitattuna.

keen supistuneet. Selvimmin ikävaikutus on kaventunut korkeimmin koulutuilla.

Korkea koulutus kannattaa taloudellisesti. Koulutus tuottaa nuorilla selvimmän korkea-asteella, aikuisväestöllä tuotto näkyy jo ylemmän keskiasteen tutkinnon suorittaneilla. Koulutuksen tuotto näyttää kuitenkin laskeneen 1990-luvulla. Osittain tämä johtuu laman valikoitumisvaikutuksesta, jolloin vertailujoukkona käytetyn perusasteen suorittaneiden palkansaajien ryhmään valikoitui ”parhaimmisto”.

Kuntasektorilla nuorten ja aikuisten palkkaerot ovat olleet muita sektoreita hivenen alhaisemmat, mikä selittyy pääosin kuntasektorin aikuisväestön muita sektoreita alhaisemmasta palkkatasosta. Nuorten keskimääräiset kuukausipalkat ovat hieman laskeneet aikuisväestön keskipalkkoihin nähden yksityisellä sektorilla tel-työsuhteessa olevilla.

KIRJALLISUUS

Hämäläinen Ulla (1998) Nuorisotyöttömyys, Matti Pohjolan toimittamassa teoksessa: Suomalainen työttömyys. Taloustieto Oy, 1998.

Salonen Janne (2001) Iän suuntaiset palkkaprofiilit eräillä toimialoilla ja –kohorteilla, Eila Tuomisen toimittamassa teoksessa Muuttuva työ ja eläketurva. Eläketurvakeskus, 2001.

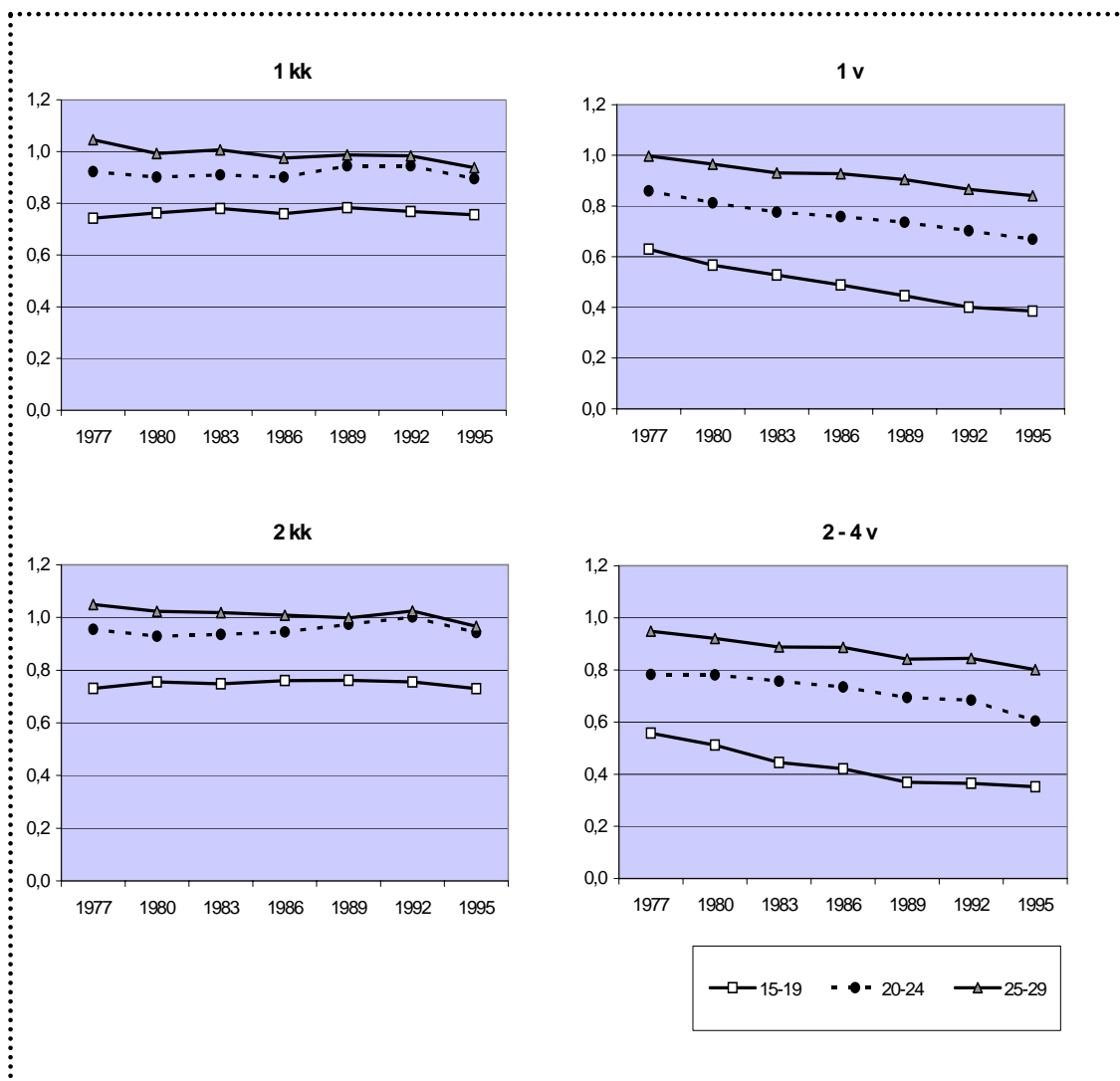
Työvoimatilasto 1998. Työvoimatutkimuksen tuloksia vuosilta 1989–1998. Tilastokeskus, 1999.

LIITE

Työsuhteen kesto ja palkka

Työsuhteen keston ja palkan välistä suhdetta on selvitetty käyttäen Eläketurvakeskuksen työsuhtetilaston TEL-työsuhteita koskevia tietoja vuosilta 1977–1995. Tilastossa ovat mukana kaikki tarkasteluvuonna TEL:n mukaisissa työsuhteissa työskennelleet henkilöt. *Palkkatiedot ovat eläkepalkkoja*, jotka perustuvat veron ennakonpidätyksen alaisiin ansioihin. Eläkepalkka on laskettu vanhan neljän vuoden säännön mukaan, jossa työsuhteen neljän viimeisimmän kalenterivuoden ansioista jätetään pois ne vuodet, joina kuukausikeskipalkka oli suurin ja pienin. Eläkepalkka on jäljelle jääneiden kahden vuoden ansioiden keskimäärä kuukautta kohden. Jos, kuten tässä, työsuhde on jatkunut vain kolmen tai neljän kalenterivuoden aikana, työsuhteen alkamisvuotta ei oteta huomioon, mikäli työsuhde on tällöin kestänyt alle 6 kuukautta. Jos valittavana on vain kolme kalenterivuotta, jätetään niistä pois se, jonka keskimääräinen kuukausiansio oli alhaisin. Tätä lyhyemmän työsuhteen eläkepalkka on kuukausiansioiden keskiarvo. Vuonna 1996 eläkepalkan laskentatapaa muutettiin siten, että eläkepalkka lasketaan kunkin työsuhteen 10 viimeisen vuoden ansioiden perusteella. Eläkepalkka on pääsääntöisesti näiden 10 vuoden ansioiden keskiarvo. Eläkepalkkaa laskettaessa jätetään kuitenkin pois sellaiset vuodet (korkeintaan kolmasosa laskentavuosista), joina ansiot ovat alle puolet keskiarvosta.

Työsuhteen pidetessä nuorten ja aikuisten palkkaerot näyttävät kasvavan (kuva 1). Lyhyissä, 1–2-kuukautta kestävässä, työsuhteissa 20–29-vuotiaiden nuorten ja aikuisten palkoissa ei ole merkittävää eroa. Työsuhteen ollessa vähintään vuoden mittainen nuorten ja aikuisten väliset (eläke)palkkaerot näkyvät jo selvästi. Vuoden ja 2–4-vuoden mittaisia työsuhteita tarkasteltaessa näkyy, että nuorten ja aikuisten väliset (eläke)palkkaerot ovat kasvaneet koko tarkastelujakson (1977–1995). 25–29-vuotiaiden palkat ovat pudonneet reilu 15 prosenttiyksikköä ja 20–24-vuotiaiden palkat liki 20 prosenttiyksikköä suhteessa aikuisten keski(eläke)palkkoihin. Lyhyissä työsuhteissa palkkasuhteet ovat pysyneet samankaltaisina koko tarkastelujakson.

Kuva 1. TEL -palkkasuhteen (ikäryhmän keskimääräinen eläkepalkka verrattuna 30–49-vuotiaiden keskimääräiseen eläkepalkkaan) kehitys vuosina 1977–1995 työsuhteen keston mukaan.